

Sven Dimberg

En befrämjare av Newtons lära vid Tartu universitet på 1690-talet. Del 2¹

Ülo Lumiste och Helmut Piirimäe

Översättning av
Jaak Peetre och Staffan Rodhe

Artikelns förra del ger oss inblickar i Sven Dimbergs uppväxt i Västergötland, studier Uppsala och professorskap i Åbo. Ett olöst mysterium är att finna vart Dimberg reste under sin utlandsresa 1685–1688. Det finns en förmodan att han någon gång befann sig i England och då fick tillgång till Newtons *Principia*. Dimberg var extra ordinarie professor i matematik i Åbo, men redan efter ett år blev han utsedd till professor vid universitetet i Tartu i Estland.

2.4 Matematikprofessor i Tartu

Vid det 1690 nyöppnade Tartu universitet deltog professor Dimberg redan från början.⁶, notering 24, l. 1–2 I förteckningen över professorer stod han länge sist, varav man kan dra slutsatsen, att professuren i matematik tillsattes senare än de andra. Om Dimbergs flit i tjänsten vittnar omständigheten, att han ofta var den förste att taga till orda. Således den 2 september 1690, då senaten behandlade tryckaren Joh. Brendekens brev om tryckeriets utrustning, var Dimberg den förste, som yttrade sig i det han stödde, att tryckaren bör utan dröjsmål anskaffa det, som tryckeriet saknar.⁶, notering 24, l. 2p

I det första årets läroplan lät han skriva följande:⁷

Sven Dimberg, professor i matematik, förklarar först i allmän ordning valda Element såväl enligt Euklides som en sentida metod, likaså analys, samt förklarar dessutom Optik och Mekanik, i den utsträckning som detta låter sig göras under den bestämda tiden. [Detta sker i] den stora hörsalen. Likaledes avstår han ej heller från privat undervisning åt dem, som så önskar, i matematikens övriga delar, särskilt i Geografi och i den Sfariska läran.

I början av läsårets andra hälft den 2 februari 1691 ägde den första av Dimberg led- da offentliga dissertationen rum.⁸, l. 2^p Författare var den från Riga härstammande

¹Denna artikel är delad i tre delar, av vilka denna är del 2. Den första delen och litteraturlistan finns i nummer 4/2005 och den tredje delen blir tryckt i nummer 2/2006.

Georgius Dunte och ämnet var *De causis expeditionis Gustavi Adolphi in Germaniam* (Orsakerna till Gustav Adolfs krigståg i Tyskland). I slutet av maj 1691 eller i början av juni företog Dimberg en resa till Stockholm, där han stannade till oktober. Inte förrän den 28 oktober deltog han återigen i ett senatssammanträde.⁶, notering 24, l. 44p, 47, 76p, 78 Under sin vistelse i huvudstaden uppsökte Dimberg på universitetets uppdrag riksrådet Nils Gyllenstolpe, vars bibliotek bestående av 2700 band hade köpts åt Tartu universitet på statskassans bekostnad [52]. Dimberg hade haft som uppdrag, att begära inventarietkatalogen eller registret från förre ägaren. Gyllenstolpe skall ha svarat, att han behövde själv katalogen för att på basis av den själv kunna kontrollera bibliotekets fortbestånd.

Den 13 juli blev Dimberg [36] sammanvigd med Maria Christina Merling (1672–1742), dotter till en rådherre i Stockholm.

Om läroplanen från det följande läsåret 1691/92 finns ingenting känt. Med iver inledde Dimberg sin verksamhet med att införskaffa s.k. matematiska instrument för universitetet. Den 1 december 1691 gav han på ett sammanträde i senaten förslaget att med ett anslag för extraordinära medels räkning inköpa en *tubus opticus* (kikare).⁶, notering 24, l. 83p. Detta förslag ledde till en livlig ordväxling mellan de övriga professorerna. Alla dessa var av samma åsikt som matematikprofessorn, nämligen att instrumenten var nödvändiga, begagnande sig av uttryck som ”oumbärligt”, ”ytterst nödvändigt”, ”mycket nödvändigt”. Särskilt starkt stöd fick Dimberg från medicinprofessorn L. Micrander, som just då var rektor. Denne sade, att utan instrument var ett studium av filosofi (hit räknades också matematik, fysik och astronomi) eller av medicin som en kropp utan liv.⁶, notering 24, l. 85p. Dock var alla ense om, att, innan man kunde fatta ett beslut, måste man vända sig till universitetets kansler för att erhålla de för de extraordinära utgifternas räkning erforderliga summorna.

Med anledning av universitetets olika behov reste år 1692 professor Micrander till Stockholm som universitetets sändebud, för att i ett till regeringen ställt memorial äska extra anslag för diverse olika ändamål. I förteckningen ingår också de av Dimberg ställda kraven på matematikinstrument, nu konkretiserade: ett *astrolabium* (astrolob) samt en *tubus opticus* (kikare).⁹ Instrumentens nödvändighet motiverades på så sätt, att man med dem kan utföra experiment och därigenom få ungdomen ännu bättre motiverad för fysik- och matematikvetenskaperna samt att vinna berömmelse åt universitetet.

Universitetets böneskrift ledde dock denna gång inte till något reellt resultat. Den till girighet sparsamme konungen beordrade, att varje professor själv skulle anskaffa de rekvisita och instrument, som var nödvändiga inom hans specialområde.¹⁰

Dimberg hade ej heller hoppats på konungens välvilja. Han beställde på egen risk en kikare från England, som kom till Tartu våren 1692. Den 4 maj kunde han demonstrera det väldiga instrumentet på 12 alnar [kanske över 4 meter! se kommentaren] för sina kolleger.⁶, notering 24, l. 125p. År 1691 anskaffade Dimberg åt universitetet också ett *astrolabium geometricum*. Tillsammans kostade de båda instrumenten 50 riksdaler. På senatens sammanträde den 16 december 1692 uttryckte professorn i matematik önskemålet, att universitetet befriade honom från kikaren, så att denna skulle kunna vara för allmänt bruk och ”stolthet” åt universitetet.⁶, notering 24, 187p Under senatssammanträdet den 14 augusti 1693, då även

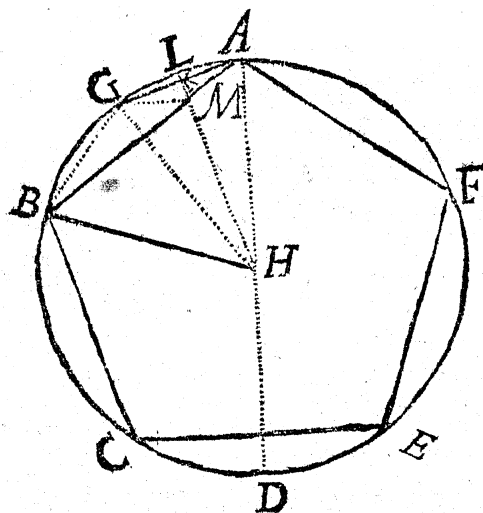
kanslern J.J. Hastfer var närvarande, framgick det, att professor Dimberg ännu inte hade fått 50 riksdaler för den $1\frac{1}{2}$ år tidigare inköpta kikaren jämte ett astrolabium.⁶, notering 24, l. 230⁰ Senaten, som sammanträdde under deltagande av kanslern, beslöt att utbetala pengarna ur det extraordinarie anslaget (till vilket räknades allt, som var möjligt att inbespara). År 1694 utfärdades en ny förordning beträffande utbetalning av pengarna till matematikprofessorn.

Man får en inblick i Dimbergs dåvarande föreläsningsverksamhet ur de i litteraturen hittills inte belysta föreläsningskatalogerna beträffande läsåren 1692/93 och 1694/95.¹¹

Ur den första läser vi:

Sven Dimberg, professor i matematik, skall, sedan han enligt löfte slutfört matematikens grunder enligt Euklides Elementa, tydligen 2 gånger [i veckan] offentligt i allmän ordning förklara användningen av glober samt comparati Ecclesiasticu (kalenderräkning). Därutöver lovar han att till de, som så önskar, privat förmedla verksamhet ur olika delar av matematiken.

Den 10 december 1692 försvarades en under Sven Dimbergs handledning tillkommen dissertation av den från Österbotten härstammande Nicolaus Limatius.⁸, l. 6p Denne hade tidigare hos professorn i teologi gjort en disputation om konungamaktens gudomliga härkomst. Den här gången var temat *De apodixi mathematica* (Om det matematiska beviset). I arbetet görs jämförelser med Zeidlers *Apodixi Physica* och t.o.m. med Huetius teologiska *apodictum*. Som exempel på en matematisk bevisgång framförs en korrekt bevisföring för ett från antiken känt samband mellan sidorna till de regelbundna fem-, sex- och tiohörningarna inskrivna i en och samma cirkel: kvadraten av femhörningens sida är lika med summan av kvadraterna av de två övriga månghörningarnas sidor. En referens ges till Fr. Viètes kritik av felaktiga arbeten av J[oseph Justus] Scaliger [(1540–1609); se ([14], s.120–121)].

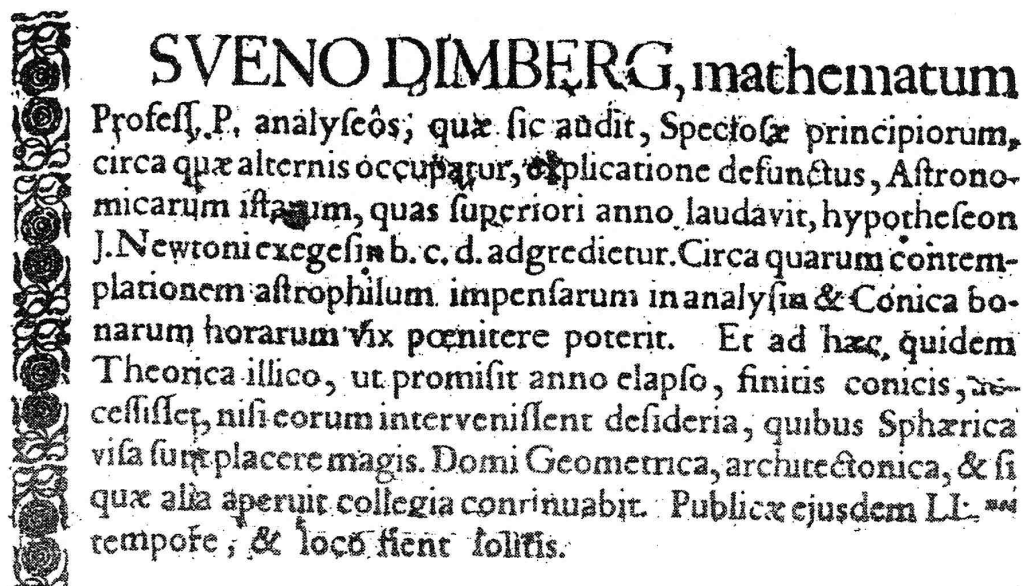
Inskrivna månghörningar i Limatius avhandling. Finns på UUB.

I början av vårterminen, då Dimberg var dekanus, försvarades den 25 februari 1693 en av honom handledd gradualdisputation⁸, l. 6p. *De genesi metallorum* (Om metallernas uppkomst). Respondent var Laurentius (Lars) Höyer från Västergötland. I detta lilla arbete *dissertatiuncula* (10 s.) sägs det, att metaller uppkommer

under inflytande av solen och den underjordiska elden samt består av svavel och kvicksilver. Saltets tidigare vanliga roll sätts i tvivel. Dissertationen innehöll åtskilliga hänvisningar till arbeten av den vid den tidpunkten kände engelske fysikern och kemisten Robert Boyle.

Läsåret 1694/95 valdes Dimberg till rektor för Tartu universitet. Den 15 december var det första senatssammanträdet under hans ledning.⁶, notering 25, 1.136 I föreläsningsskatalogen för detta läsår¹¹ omnämnes Newtons namn:

Sven Dimberg, professor i matematik har avslutat analysen av de viktiga principer, såsom dessa kallas och varmed denna omväxlande handlar om. Han skall nu ägna sig åt förklarandet av I. Newtons astronomiska hypoteser, som han lade fram förra året. På grund av dessa betraktelser beträffande astronomi kan man knappast beklaga de åt analysen och kägelnitten ägnade nyttiga timmarna. Och han kommer dessutom genast att som tillägg behandla den under förra året utlovade teorin för slutna kägelnitt, såvida inte någon skulle komma emellan, som mera önskar betraktandet av Sphaericam. I bostaden skall han fortsätta övriga påbörjade enskilda lektioner om geometri, arkitektur och annat. Hans offentliga föreläsningar äger rum på den vanliga tiden och på det vanliga stället.

Föreläsningsprogram 1694/95. Finns på Linköpings Stifts- och landsbibliotek.

Den 10 november 1694 försvarades en av Dimberg handledd dissertation av hans svåger Christophorus Merling, född i Stockholm, med titeln *Magna Moralia, sive de mathesi morum cogitatiunculae* (Stora moralfrågor eller om tankereglerens matematik). I den betraktas jämförande frågor om moral och rätt samt matematikens metod. Vid flera tillfällen hänvisas till arbeten av René Descartes, däribland verket *Geometria* i F.v. Schootens latinska översättning (upprepade gånger utgivet sedan 1649). Detta arbete (originalet 1637 [fransk titel: *La Géométrie*]) betyder födelsen av den nutida algebraiska symboliken samt den analytiska geometrin. I dissertationen omnämns den 1683 (i *Acta Eruditorum*) utkomna artikeln av Gottfried Wilhelm von Leibniz *Meditatio Juridico-Mathematica de Interusurio simplice* (juridisk matematisk diskussion av enkel ränta). I detta sammanhang finns också en

hänvisning till den i Åbo under Dimberg skrivna dissertationen av J. Falck; denna presenteras som *Prox. nostrum* (vårt arbete), vilket leder till antagandet, att Dimbergs roll vid arbetets tillkomst var större än vanligt.

Hur Dimberg bibehöll sin håg för latinsk poesi under Tartuperioden är föga känt. Att han inte helt hade slutat med detta, vittnar en år 1695 i Riga tryckt sorgedikt med anledning av en ung kvinnas död [55]. Bland sina samtida var han känd som ”en ganska god latinpoet samt en kunnig matematiker” [36].

År 1695 företog Dimberg ännu en resa (den 13 juni detta år deltog han i ett sammanträde med konsistoriet). Han kom tillbaka först på hösten påföljande år (det första konsistoriesammanträdet efter återkomsten ägde rum den 21 oktober 1696.⁶)

Det viktigaste för Dimberg under hans fortsatta verksamhet i Tartu verkar vara hans alltmer fördjupade intresse för Newtons lära. Om tiden innan läsåret 1696/97 kan även nämnas ett kort meddelande i G. v. Rauchs verk: ”Just Dimberg var den, som tog Newton till Tartu! 1695–1696 föreläser han matematik enligt *Contemplationes Neutoniana*”.¹²

Av särskilt intresse är det meddelande som vi kan läsa om Dimberg i föreläsningsskatalogen för 1697/98:¹¹

Sven Dimberg, professor i matematik, fortsätter offentligt och i allmän ordning analysen av Newtons Naturvetenskapliga Matematiska principer; här vore nämnda förra årets definitioner och axiom (*Definitiones & Axiomata*) och likaledes de viktigaste teoremen ur statiken (*Statica*) och läran om hävstångar (*Mochlica*; av $\mu\omicron\chi\lambda\omicron\varsigma$, hävstång); författaren meddelar, att man till studium tager upp även allmänna lemmata om metoden om de första och sista förhållandena (*de Methodo Rationum Primarum & Ultimarum*) och förstås de satser, som är om centripetalkrafterna (*de Virium Centripetarum*); läran om kroppars rörelse i cirkelbanor (*in Perimetris cyclicis*) och längs excentriska kägelsnitt (*in Sectionibus Conicis Excentricis*); om dessa principers ytterligare roll lärs i den tredje boken ut om världssystemet (*de Mundi Systemate*). Detta sker i den lilla hörsalen klockan 2 på eftermiddagen. I bostaden förmedlar han även enklare matematik [...].

Flera omständigheter gör olyckligtvis att det finns tvivel på, om detta program överhuvud taget blev genomfört. Den 18 augusti 1697 ägde den sista dissertationen rum under Dimberg. Respondent var Petrus Sebeckius från Västmanland. Avhandlingens ämne var *Hercotectonice trigonometrica, sive methodorum architecturae Militaris cum universaliorum, tum selectiorum analysis trigonometrica* (Trigonometrisk befästningskonst eller trigonometrisk analys av militärarkitekturen med såväl allmänna som mer utvalda metoder). Det finns lite matematik i detta arbete om fortifikation: man betjänar sig av sinus och tangens i räta trianglar samt i några konkreta räkneexempel också av logaritmer. Den 25 september var Dimberg bland de tre professorer, som under senatens sammanträde bad om tillstånd att få resa någon tid till Stockholm.⁶, notering 26, l. 139p. – 140 Eftersom avresan skedde alldeles i början av läsåret, utsågs vikarier åt sverigeresenärerna. Men det fanns ändå ingen, som kunde ersätta matematikprofessorns föreläsningar. Därför inställdes dessa helt enkelt, ehuru Dimberg själv föreslog P. Sebeckius som ersättare för sin tjänst. Vid examinationen skulle universitetets rektor G. Skragge ersätta Dimberg och på så sätt genomfördes den också den 1 december.⁸, l. 25

SVENO DIMBERG, Mathes.

Profefs. Publ. & Ord. in Newtonianorum Philofophiæ naturalis principiorum Mathematicorum analyfi B.C.D. perget. Cumq; hoc elapfo anno DEFINITIONES, & AXIOMATA; quæq; inde, per modum Corollariorum, deducuntur STATICÆ, atq; MOCHLICÆ theorematum potiora exposita fint: Universaliora item de METHODO RATIONUM PRIMARUM, & ULTIMARUM LEMMATA; nec non propositiõnum eæ, quæ de VIRIUM, CENTRIPETARUM, Auçtori sic nuncupatarum, indagine agunt, & legibus earundem in corporibus cùm in PERIMETRIS CYCLICIS, tùm in SECTIONIBUS CONICIS Excentricis motis, traditæ: Superest ut ex hisce principiis, & libro eorundem tertio SYSTEMA explicet MUNDANUM. Idq; in Aud. Min. hor. pom. 2. Domi autem mathemata faciliora, si qui talia popofcerint, fida proponet fedulitate.

Föreläsningsprogram 1697/98. Finns på KB.

2.5 Dimberg lämnar Tartu

När de tre framträdande professorerna lämnade Tartu i början av läsåret, blev det inte fastställt i protokollet, i vilket syfte de for till Sverige. Den 22 september 1697 nämnde Uppsala universitets rektor professor Sven Dimberg bland kandidaterna till vakanta tjänster. Även professor G. Skragge^{13, s. 99} nämndes, på vars förslag konsistoriet hade givit Dimberg resetillstånd.

Även i senare protokoll vid Tartu universitet nämns inte med ett ord, vad som uppehöll matematikprofessorn i Stockholm. Eftersom man till resan hade erhållit tillstånd från Livlands generalguvernör Erik Dahlberg, kunde Dimberg bibehålla sin lön som professor i matematik vid Tartu universitet.^{6, notering 26, l. 200p.} 1698 hade han tydligen för avsikt att återvända till Tartu; i god tid sände han dit information om sina planerade föreläsningar 1698/99. När universitetet behandlade tryckandet av föreläsningskatalogen, meddelades det, att Dimberg redan hade skickat sina uppgifter.^{6, notering 26, l. 308}

I översättning presenteras Dimbergs föreläsningsprogram [28] på följande sätt: ”Dimberg fortsätter det offentliga föreläggandet av Newtons fundamentalsatser i den högre matematiken.” Om föreläsningsprogrammets original är ingenting känt [60].

Dimbergs vistelse i Stockholm drog ut på tiden. Den 1 april 1699 uppvisades på ett konsistoriesammanträde på universitetet ett nytt brev från matematikprofessorn, i vilket han försökte be om ursäkt ”för sin frånvaro på grund av nödvändiga saker”.^{6, notering 27, l. 14p.}

Just vid den tiden diskuterades Dimbergs kandidatur vid Uppsala universitet. Samma år i januari dog professorn i retorik Petrus Lagerlöf [27]. Den 1 april 1699 enades Uppsala universitets konsistorium att taga Sven Dimbergs kandidatur i betraktande. Denne hade också universitetets förord.^{13, s. 262} Eftersom antalet sökande var stort, remitterades besättandet av den vakanta professuren åt den filosofiska fakulteten. Som följer av fakultetsdekanen [Johannes] Palmroots brev av den 1 maj

1699, fann fakulteten, att eftersom Sven Dimberg redan hade en tjänst som professor, men inte de andra, kunde man vid omröstningen inte placera kandidaterna på samma nivå.¹³, s. 272 Dimberg prisades som en god matematiker, men man kände inte till hans färdigheter på retorikens område. Det noterades, att han samtidigt sökte en tjänst i Uppsala som professor i matematik och betraktade professuren i retorik som ett provisorium, av vilken anledning fakultetens utslag lutade till dennes nackdel.

Vid behandlingen av kandidaterna i Uppsala universitets konsistorium placerade flera av professorerna Dimberg i första förslagsrummet, varvid också hans utrikesresor framhövdes.¹³, s. 273–275 Avgörande blev dock filosofiska fakultetens åsikt och till den lediga tjänsten valdes Johan Arendt Bellman [Ö.a. farfar till skalden Carl Michael Bellman].

Vid samma tid förestod också Tartu universitetets flyttning till Pärnu (ö.a.1699). Här behövdes hjälp av Dimberg såsom den ende specialisten i matematik och astronomi vid universitetet för att i sina nya lokaler bilda den materiella basen. Kanslern Erik Dahlberg, som själv hade gjort karriär som militäringenjör, beslöt att universitetsbyggnaden i Pärnu skulle ha ett observatorium på taket. Universitetets senat ansåg nu, att Dimberg kunde tillverka ritningarna till observatoriet. Men den sig i huvudstaden uppehållande matematikprofessorn antog ståndpunkten,¹⁴ att för att kunna göra en arkitektoniskt riktig ritning borde man först skicka honom byggnadens grundplan och profil. Samtidigt framför han med ”nakna ord” en idé för grundandet av universitetsbyggnaden; här tänkte han i första hand på byggnadstekniska råd. Själva *specula astronomica* (observatoriet) [39] kan byggas antingen av trä eller sten, men under alla omständigheter så vid, att man ganska bekvämt skulle kunna gå omkring där. Till formen kunde observatoriet vara åttasidigt, varvid sidor och hörn borde ange väderstrecken på ett konkret sätt. Likaså får man följa meridianen.

Enligt Dimbergs skiss skulle det inne i observatoriet finnas en stor astronomisk kvadrant tillsammans med en *Azimuthal circel* (azimutalcirkel). Vidare vore det nödvändigt att ha en *machine* (anordning) för kikaren och annat liknande. Bland byggnadsproblemen nämner Dimberg, hur byggnadsverket skall täckas, samt, hur man skall kunna öppna observatoriet på ett ”behändigt sätt” samt vrida detsamma runt. Samtidigt menar han, att han själv kommer att vara närvarande vid tiden för observatoriets grundande. Samtidigt ber han om ursäkt, att hans återkomst har dröjt något över den utsatta tiden. Han klagar, att ”svårigheter, i vilka han är inblandad” har ryckt honom från arbete och tjänst.

Universitetet väntade också otåligt på hans återkomst. Matematikprofessorns råd och hjälp hade verkligen behövts vid beställningen av ”matematikinstrumenten”. Vid konsistoriesammanträdet den 20 september 1699, nu redan hållet i Pärnu, lästes Dimbergs brev upp om hans långa frånvaro och han gavs en respit på sex veckor för att återvända. Man hotade, att annars anställa en ny man.⁶, notering 27, l. 77

Efter det att universitetet efter flyttningen till Pärnu hade anhållit om anskaffande av vetenskapliga instrument, bad kanslern Erik Dahlberg, att man skulle inkomma till honom med en specifikation beträffande instrumentens kostnad för att där-efter kunna framföra detta till konungen.⁶, notering 27, l. 53p.–54 I november lyckades man fastställa priset på de flesta av de önskade instrumenten,⁶, notering 27, l. 83, 86

bland dem ”matematikinstrumenten” *Astrolabium* och *Circinus proportionalis* (proportionalcirkel), men beträffande *gradual Båga*, *Sphera Armillers* (armilarsfär) samt modeller av Ptolemaios, Kopernikus och Tycho Brahes system noterades det, att utan professorn i matematik kunde man inte avgöra deras pris. Den 20 november 1699 sände konsistoriet ännu ett brev till Dimberg, till vilket bifogades universitetsbyggnadens grundplan samt en profilskiss.⁶, notering 27, l. 80

Dimberg höll inte fast vid den tidsfrist, som givits honom. Den 14 december 1699 lästes det upp för universitetets konsistorium ett brev, där denne bad om förlängning av tiden för sin vistelse i Stockholm.⁶, notering 27, l. 95

Vad som uppehöll honom i Sverige var, att han sökte tjänsten som professor i astronomi i Uppsala, som var vakant efter Spoles död den 1 augusti 1699. Samma år den 8 november lästes i Uppsala universitets konsistorium förutom de andra sökandes ansökningar också upp Dimbergs supplik från den 14 oktober.¹³, s. 329 Vid omröstningen i den filosofiska fakulteten kom Petrus Elvius på första plats med åtta röster, Sven Dimberg kom på tredje plats med fyra röster efter Nicolaus (Nils) Celsius.¹³, s. 330 Vid utnämningen samma dag av en ny professor i konsistoriet satte universitetets kansler visserligen Tartuprofessorn i första rummet,¹³, s. 331 men vid omröstningen vann likväl Elvius (Elvius 5 röster, Dimberg och Celsius vardera 4).¹³, s. 332

Den långvariga vistelsen i Stockholm blev förlängd ytterligare år 1700, då det Stora Nordiska kriget bröt ut. Belägringen av Riga i februari detta år framkallade panik i Pärnu. Biblioteket packades ihop och man diskuterade upprepade gånger evakuering av universitetets skatter. Man kan förmoda, att i en sådan situation skyndade universitetets matematiker inte med att återvända.

Våren 1700 tycktes krigshotet vara över för Pärnus del. Nya svenska trupper kom Riga till undsättning och drev bort den polsk-sachsiska armén till andra sidan av Daugava. Den 16 maj beslöt universitetets senat att packa upp biblioteket och sätta upp det så att det kunde nyttjas.

Nu blev matematikprofessorns frånvaro åter märkbar. Den 25 maj 1700 lästes i senaten upp ett brev från doktorn i medicin och matematikern Gebhard Himsel [47], i vilket denne uttryckte önskemål att få bli professor i matematik.⁶, notering 27, l. 116 Brevförfattaren vågade offentligt ifrågasätta, om Dimberg skulle komma tillbaka. Senaten beslöt, att först bör man dock få klarhet i, om Dimberg kommer till Pärnu, och, om det framgår att han inte kommer, bör man göra allt för att gynna Himsel.

I själva verket kom oron för krig tillbaka sommaren 1700 så, att det var inte längre realistiskt att räkna med Dimbergs återkomst och ej heller att anställa en ny professor. Nu började de professorer, som hittills stannat kvar, att fly. Under senatens sammanträde den 28 juli meddelade teologiprofessorn G. Skragge, att han ämnade resa till Sverige och återkomma först, då tiderna var bättre.⁶, l. 138p. Professorn i moral och politik G. Sjöberg meddelade, att han far till Sverige på grund av sjukdom och med kanslerns tillstånd. Konsistoriesammanträdet den 23 augusti visade sig också bli det sista för en lång tid framåt.

Först den 8 februari 1701 sammanträdde åter Universitetets konsistorium. Man diskuterade, vad man skulle företaga sig med de professorer, som befann sig i Sverige.⁶, l. 142 Det beslöts, att rektor skulle skriva till var och en av dem. Men snart hamnade saken inför konungen. Den 25 maj 1701 skickade Karl XII ett brev till generalguvernören [Ö.a. Erik Dahlberg], vari han meddelade avskedandet av fem

Pärnuprofessorer.¹⁵ G. Skragge, L. Braun, G. Sjöberg samt D. Eberhard avskedades därför, att de vid fiendens infall hade visat prov på ”skamlig feighet”. Professor Dimberg däremot avskedades därför, att han varit borta på grund av personliga saker och därmed lämnat sin tjänst fri och till ”skada för ungdomen” under en lång tid. Så slutar den i själva verket fyraåriga frånvaron från universitetet med en offentlig avsättning.

Såsom framgår av det följande, betydde detta slutet på Sven Dimbergs akademiska karriär. Visserligen gjorde han 1703 en gång till ett försök att kandidera till en tjänst vid Uppsala universitet, denna gång som professor i logik och metafysik ([49], s.87), då tjänstens tidigare innehavare A. Goeding blev domprost ([27], s.76). Men detta försök blev utan framgång. År 1706 kom Dimberg tillbaka till Livland, denna gång som assessor vid Riga hovrätt. (Som matematikprofessor i Pärnu verkade då Conrad Quensel.) År 1709 fick Dimberg på grund av kriget fly till Sverige, varifrån han 1713 flyttade till Åbo som assessor vid hovrätten. Även här hamnade han i vägen för kriget och tvingades återvända till Stockholm. Från och med juli 1718 var Sven Dimberg lagman vid sin födelseort Dahlbo läns domsaga. Denna position ledde till att han år 1719 adlades (under namnet Dimborg). I mars 1722 blev han överdomare i Ångermanland samt angränsande Lappmarken och Västerbotten. På egen begäran blev han emeritus 1730 och dog den 12 juni 1731 barnlös i Stockholm [58], [36].

Noter till översättningen 2.4–2.5

⁶ Protokoll från konsistoriet vid Tartu universitet 1690–1709. Avdelningen för manuskript och rariteter, Tartu universitets bibliotek, block 7, notering 24–28.

⁷ En fotokopia av föreläsningsprogrammet (september 1690 – september 1691) har publicerats i Bergman [31] mellan sid. 136–137.

⁸ Förhandlingar vid Tartu universitets filosofiska fakultet 1690–1709. Avdelningen för handskrifter och rariteter, Tartu Universitetsbibliotek, block 7, notering 30.

⁹ Riksarkivet. Livonica II 469.

¹⁰ Riksarkivet. Livonica II 460. Brev av Karl XI den 16 juni 1692.

¹¹ *Programmata Regiae Academiae Dorpatensis & Pervaniensis 1653–1709. Catalogi Praelectionum Acad. Dorpat & Pernav.* Uppsala universitetsbibliotek. Katalogiserad under rubriken: Univ. progr. Ryssland. [Ö.a. Denna skrift är ej längre tillgänglig på Uppsala universitetsbibliotek. Föreläsningskatalogerna för 1690/91, 1697/98 och 1699/1700 finns på Kungliga Biblioteket, för 1694/95 och 1695/96 finns på Linköpings Stifts- och landsbibliotek och för 1696/97 finns på Latvijas Akademiskā bibliotēka i Riga.]

¹² G. v. Rauch i op. 5, 39, 456 stöder sig här på föreläsningsprogrammet för 1696/97, som framställer detta som fortsättningen av föreläsningar påbörjade föregående år.

¹³ Uppsala universitet. Akademiska konsistoriets protokoll. På universitetets uppdrag utgivna av H. Sallander. XXII. 1697–99. Uppsala, 1977. (Acta Univ. Upsaliensis, C. 18:22).

¹⁴ Riksarkivet. Livonica II 467.

¹⁵ Riksarkivet. Livonica II 464.

Lista på referenslitteratur återfinns i del 1 av denna artikel, som står i nummer 4 av Normat för 2005.